

III RIIGIKOGU

4. istungjärk. **Protokoll nr. 103 (13).** 1927. a.

III Riigikogu koosolek 11. novembril
1927. a. kell 17.

Kokku on tulnud 90 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, siseminister **J. Hünerson**, välisminister **F. Akel**, haridusminister **J. Lattik**, töö-ahoolekandeminister **J. Masing**, teedeminister **A. Kerem**, kohtuminister **O. Tief**, põllutöominister **O. Köster**.

Päevakord:

1. Välismaalaste mahajäänud varanduste korraldamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

2. „Ühisus Tartu eksporttapamajale“ riikliku laenu andmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

3. Deposiitide paigutamise seadus — III lugemisel.

4. Eesti kultuurkapitali seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

5. Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiandmise seadus — II lugemisel.

6. Riigi põlevkivitööstuse põhimäärus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

7. Riigikassatähtede ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seaduse, rahaseaduse ja Eesti Panga põhikirja („R.T.“ nr. 48 — 1927. a.) elluviimise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

8. Pikalaenu panga põhikiri — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

9. Linnade ja alevite maaga varustamise seadus — maakomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**, pärast abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

Koosolek algab kell 17.20 min.

1. Päevakorra Juhataja **K. Ein-**
täiendamine ja **bund:** Avan Riigikogu
muutmise. koosoleku.

Riigivanem **J. Teemant:** (J. Piiskar, stp: Kas valitsuse lahkumise teadaanne?) Tuleb teil veel oodata. Seda löbu ma teile täna küll ei tahaks teha.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rahaminister ei saa kahjuks tänasest koosolekust osa võtta, sellepärast paluksin mina (A. Anderkopp, tõe: Hakkab ära minema või?) härra Anderkopp, seda tuleb Teil kaua oodata, tänasest päevakorrast p.p. 5 ja 8 all ettenähtud seaduseelnõud ära võtta. (L. Johanson, stp: 7. ka.) Ei, p. 7 all ettenähtud eelnõu ei tule päevakorrast ära võtta, see on esimesel lugemisel. (K. Virma, stp: Mispärast punkt 8?) Sellepärast, et seal üldised vaidlused võivad tekkida. Võib olla härra rahaminister tahab nende vaidluste ajal midagi öelda, kuid tänaseks koosolekuks ei saa ta tulla, sellepärast oleks tarvilik see punkt päevakorrast ära võtta. (L. Johanson, stp: Punkt 5. ei puutu rahaministrisse.) Puutub küll, mis Teil üldse öelda on, võite ju igal ajal öelda, Teie ei jää selleks hiljaks. (J. Vain, stp: Nagu lõikusepühäl — lõbus jutustamine.) Kui Teie neist osa võtaksite oleks Teile väga hea.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega abiesimees R. Penno ettepanekul esimeseks päevakorra-punktiks Vabariigi Valitsuse koosseisu täiendamine; päevakorrast jäetakse välja Riigivanema ettepanekul 5. ja 8. päevakorra-punkt.

2. Teadaandmine komisjoni antud seaduseelnõu kohta.

Juhataja poolt üldkomisjoni antud.

Sekretär **M. Juhkam:** Vabariigi Valitsuselt on tulnud Riigikogu juhatajale laevade mõõtmise seaduse muutmise seadus — ja

3. Vabariigi Valitsuse koosseisu täiendamine.

Juhataja **K. Einbund:** Riigikogu poolt minule 10. novembril tehtud ülesande täitmiseks esinen siinkohal ettepanekuga, ametisse kutsuda välisministri kohale Aleksander Hellat, kes selleks avaldanud oma nõusoleku, nagu mulle teatas Riigivanem omas kirjas 10. novembril 1927. a. Ettepanek — Riigikogu otsustab ametisse kutsuda välisministri kohale Aleksander Hellati. (A. Grimpe, väljasp. rhm.: Kas see Irboska kangelane?) Kodukorra põhjal sünnib Vabariigi Valitsuse või tema üksiku liikme ametissekutsumine valimise teel lahtisel hääletamisel liht hääletenamusega.

K. Ast (stp) (hää. mot.): (Vahelhüüded.) Härradel on täna lõbus tuju.

Austatud Riigikogu liikmed! Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt on mind volitatud järgmist teatama. Meie seisukoht praeguse valitsuse vastu on teada ja tuli veel eilsel Riigikogu koosolekul küllalt selgelt ilmsiks.

Meile pole üksnes vastuvõtmatu valitsuse vanameelne politika kõigis tähtsamates riiklikkudes küsimustes, sealhulgas ka välispoliitilistel aladel, vaid meie loeme ka härra Tee- mandi kabineti isikliku koosseisu ebaõnnestunuks, millises hinnangus kogu Eesti avalik arvamine, niipalju kui see ennast vabalt ja rippumatult ilmutanud on, meiega ühineb. (Vahelhüüde keskelt.) Härra doktor, Teie olete iseenast oma ajakirjanduses rohkem peksnud, kui unterohvitseri lesk.

Härra dr. Akeli lahkumine kabinetist ja härra Hellati astumine tema asemele ei muuda valitsust meie vastuvõetavamaks; ennem vastuoksa: oleme sunnitud tema vastu veelgi arvustavamale seisukohale asuma. Juba see üldine olukord, mille keskel härra dr. Akeli lahkumine tõsiasjaks sai, on valitsusele kompromiteeriv ja Eesti riiklusele haavav.

Kuid valitsev koalitsioon pigistab silmad kõigi hukkamõistetavate nähtuste vastu kinni ning jätkab tegutsemist endises suunas. Olles neil põhjustel praeguse valitsuse vastu, ei saa meie ka tema osalise täiendamise puhul muule seisukohale asuda, kui eitavale. (J. Soots, põl: Seda oleks võinud lühemalt teha.)

A. Anderkopp (töer) (hää. mot.): Austatud Riigikogu liikmed! Hääletamise motiivide kohta on mul tööerakonna Riigikogu rühma nimel järgmist teatada. Meie rühmal ei ole usaldust praeguse valitsuse vastu ja sellega on meie seisukoht ka valitsuse täiendamise küsimuses ära öeldud. Õieti rohkem: meie arvame, et käesolevat valitsust õieti millegiga täiendada ei saa. Praegusel korral on meil aga uue välisministri ametissekutsumisega tegemist. Ja kuna meil eriti viimasel ajal välispoliitika rohkem kui põlevaks muutunud küsimus on, võiksime kergesti siis, kui meie ülepeakaela uue välisministri valimise vastu oleme, mõista anda väljaspoole, nagu valitseks meil kodus lahkarvamised välispoliitikas, nagu oleks meil kaks välispoliitikat. Seda meil olla ei tohi, ja kuigi meie seisukoht valitsuse kohta eitav, jääme meie käesoleval korral, et näidata, et meil kahte välispoliitikat ei ole, praeguse valitsuse täiendamise puhul välisministri ametissekutsumisel erapooletuks. (A. Tupits, põl: Vedas sotsid jälle sisse.)

A. Grimpel (väljasp. rühm.) (hää. mot.): Mina tahan käesoleval korral ära märkida huvitava asjaolu: nimelt alati, kui Eesti riigi nõnda öelda kodanlusel jalge all hakkab tuliseks minema, siis kutsutakse kedagi. Härra Hellat oli omal ajal siseministriks ja see oli vist tema, kes korraldas Irboska all vabariigi algupäevil veretöö ja nähtavasti selle sümboliks kutsutakse nüüd seesama isik välisministriks. Tagamõte on ju arusaadav — see on otsekohene vastus Läti ja Nõukogude liidu vahelisele lepingule. Seal ei ole ka midagi imestada. „Päevaleht“, mis kodanlaste oma, tunnistab „Kratist“, et taevast hakkab punaseks minema, ja Akel peab ära minema. Kui see taevast punaseks läheb, siis lõuna poolt, Läti poolt. Mida aga härra Hellat hakkab välisministri ametis tegema, on enam kui selge. Kui ta siseministriks olles veristas töölisi, siis tahab ta nüüd veristama hakata välisriike.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Grimpel, ma peatan Teid. Ma leian Teie kõnes haavavaid ütelsusi. (H. Rebane, põl: Ega siin tingeltangel ei ole.)

A. Grimpel (väljasp. rühm.): On juba ajakirjandusest selgesti teatav joon läbi käinud, et riigis on teatud sekeldusi, et sõjahädaohtu on karta. Kui niisugune isik välisministriks pannakse, siis on selle tagamõte selge. Kuid Eesti rahvas, eriti Eesti töölised ei taha mingisugust veristamist ja minu, kui ka kogu tööliste seisukoht kogu Vabariigi Valitsuse vastu on eitav.

H. Martinson (tp) (hää. mot.): (H. Rebane, põl: Terve puket!) Mul on ainult niipalju Eesti töölistepartei Riigikogu rühma nimel teatada, et meie oleme juba näinud, et praeguse valitsuse poolt ei ole töölistel midagi head oodata, saagu ta täiendatud või lapitud kuidas tahes. Sellepärast häälitate meie praegu Aleksander Hellati välisministriks kutsumise vastu.

Juhataja **K. Einbund**: On ettepanek: Riigikogu otsustab ametisse kutsuda välisministri kohale Aleksander Hellati. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 47 häält, vastu 25 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

(Koosolekut hakkab juhatama abiesimees **R. Penno**.)

**4. Välismaa- Üldkomisjoni aru-
laste mahajää- andja O. Gustavson:
nud varandus- Käesolev seaduseelnõu on**

te korraldamise seadus — I lugemisel. tarvilik selleks, et korraldada võida neid varandusi, mille peremehed on Eestist aastate eest lahkunud.

Neid varandusi on eriti rohkesti Narva-Jõesuus, aga ka teistes paikades, üldise kokkuvõtte järgi peale 100.

Üldkomisjon, valitsuse poolt esitatud eelnõu läbi arutades, tegi temas ainult mõned väiksed märkused. § 1. võeti sisse uus moment, mis võimaldab ka nende kohtade korraldamise, kus siia maani veel seaduse poolt ettenähtud hooldajaid määratud ei ole. Vabariigi Valitsuse ettepanekus see osa puudus.

Samuti täiendati § 2 selles mõttes, et seal üksikasjaliselt ette nähti, kuidas toimetada likvideeritavate varanduste müümisel. Teisi muudatusi üldkomisjon ei teinud.

Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja R. Penno: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

5. „Ühisus Tartu eksporttapa-majale“ riikliku laenu andmise seadus — I lugemisel. Juhataja R. Penno: Rahaasjanduse komisjoni aruandja rkl. Tonkman puudub, sellepärast jääb päevakorra-punkt vahele. (A. Anderkopp, tõe: Kas härra Laarman

kirjutab jälle, et tööerakond puudub, kui Tonkmani kohal ei ole?)

6. Deposiitide paigutamise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman.**

Tekst III Rk. 4. istj. pr. pr. lisades, vaata sisukord. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel.

7. Eesti kultuurkapitali seaduse muutmise seadus — II lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **L. Raudkepp** (loeb): Riigikogu poolt 5. veebruaril 1925. a. vastuvõetud Eesti kultuurkapitali

seaduse („R. T.“ nr. 27/28 — 1925. a.) § 14., 15. ja 16. muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 14. Kultuurkapitali üldiseks valitsemiseks asutatakse kultuurkapitali nõukogu, mille moodustavad: haridusminister — esimehena ja liikmetena kaks ministrit või nende asemikud Vabariigi Valitsuse määramisel, 4 Riigikogu liiget Riigikogu valimisel ja 3 tuntud kultuuritegelast Vabariigi Valitsuse nimetusel.

Kultuurkapitali nõukogu liikmed ei või olla sihtkapitali valitsuse liikmeteks. Seletuste andmiseks võib kultuurkapitali nõukogu kutsuda oma koosolekule sihtkapitalide esitajaid; samuti võib üksikute küsimuste selgitamiseks moodustada erikomisjone nii oma liikmete hulgast kui ka väljaspool nõukogu seisvaist asjatundjais isikuist.

P. Baranin (vn): Я вношу новое предложение, которое заключается в следующем:

„Teen ettepaneku: 1) teises reas § 14. ette võtta juurde „§ 1.“; 2) § 14. teksti ette võtta järgmine punkt: „§ 1. p. f) toetada asutusi, organisatsioone ja ettevõtteid, mille ülesandeks on piiriäärsete elanikkude majandusliku elu tõstmise ja arendamine“.

Моя поправка касается поднятия экономического положения русского населения. Принятие ее даст возможность правительству удовлетворить неотложные нужды русского приграничного населения, не обременяя государственного казначейства. (A. Anderkopp, tõe: Ega see majanduse asi ei ole.) Конечно, мне могут возразить, что мое предложение не подходит к целям и назначению культурного капитала. Могут сказать, что культурный капитал предназначен на развитие только культурных начинаний, как-то: музыки, искусства во всех его видах, спорта и т. д., могут сказать, что сначала необходимо поднять культурный уровень населения, а последний повлечет за собою и экономическое преуспеяние. Все это так. Но здесь надо принять во внимание особое положение русского населения, выбитого из колеи своих обычных занятий и живущего в проголодь. Я думаю, никто из вас, господа, не будет отрицать, что на голодный желудок и песни не поются, и музыку слушать не хочется, а думать о развитии искусства и мечтать не приходится. Из этого конечно не следует, что русское население не нуждается в культурных начинаниях, что оно чуждо культурным стремлениям. Наоборот. Работа должна идти в этих двух направлениях, параллельно, как бы дополняя друг-друга. Поэтому культурный капитал может сыграть крупную роль в поднятии и экономического положения русского населения, если часть его направить на это дело. Например, на наших окраинах нужно поддерживать развитие кооперации, кустарной промышленности, рыболовства, переработку рыбных продуктов и т. т. Развитие же кооперации для экономически слабого

населения без государственной помощи представляет довольно тяжелую задачу. В этом случае помощь, в виде субсидии из культурного капитала, может постепенно подвести фундамент под эти организации и в конце концов дать возможность стать им на ноги, и выполнить возложенные на них задачи по поднятию экономического положения населения. Вот те мотивы, по которым я внес свое предложение.

Th. Tallmeister (tõer): Möödunud Riigikogu koosolekul tegi lugupeetud rkl. härra Tõnisson ettepaneku, käesolev paragrahv tagasi anda hariduskomisjoni. Ma toetan seda ettepanekut, kuid ma tahaksin vaielda.. (J. Piiskar, stp: Ega härra Tõnisson täna enam ei toeta, nüüd on juba uus seisukoht.) ...selle lõpposa vastu, kus komisjonile tahetakse kolmepäevane tähtaeg määrata. Minul on praegu au olla hariduskomisjoni juhatajaks ja ma võin kinnitada, et hariduskomisjon seniajani omi asju korralikult on ajanud ja ei ole püüdnud komisjonisolevate seaduste arutamist sihilikult venitada. Käesoleval juhtumisel ei saa aga mingisugust kindlustust anda, et kolme päeva jooksul küsimuse läbi arutada võiksim, sest kui Riigikogu otsustab paragrahvi komisjoni tagasi anda, siis ometi selleks, et komisjon veel kord kaalumisele võtaks, kas ühel või teisel viisil võimalik ei ole sihtkapitalide esindajaid kaasa tõmmata. See nõuab aga aega ja ühendusse astumist sihtkapitalide esindajatega, et asja igakülgselt kaaluda. Peale selle tuli neil päevil tagant järele hariduskomisjoni märgukiri õpetajate liidult, ma arvan, see märgukiri tuli ka kõigile rühmadele, milles tähelepanu sellele juhitakse, et õpetajaskond samal määral õigustatud olevat kultuurkapitali küsimustes kaasa kõnelema, kui sihtkapitalide esindajad. Võimalik, et komisjon selle küsimuse kaalumisele peab võtma ja õpetajaskonnaga ühendusesse astuma, et selgusele jõuda, kas see mõtteavaldus viimaks põhjendatud ei ole. Sellepärast ei ole kolmepäevaline tähtaeg käesoleval juhtumisel küllalt otstarbekohane, arvesse võttes, et komisjonil kindlate ettepanekutega tuleb esineda. Teen ettepaneku, käesolev paragrahv küll komisjoni tagasi anda, aga tähtaega mitte määrata. Hariduskomisjon vaatab asja läbi ja võimalust mööda kõige lähemal ajal esitab selle uuesti Riigikogule.

Haridusminister **J. Lattik**: Väga lugupeetud rahvasaadikud! Rkl. härra Baranin tegi ettepaneku, lisada esimese paragrahvi juurde lõige, kus oleks ära tähendatud, et

sellest kapitalist tuleb anda piirimaade kultuurilistele ja majandusliikudele asutustele toetust. Ma arvan, et sarnane ettepanek tooks meie senisesse kultuurkapitali valitsemise korda segaduse. Meil on eriline piirimaade kultuurkapital olemas, ja see takistaks seda kapitali. Mulle ei ole selge, kui see ettepanek läbi läheb, kas kaotaks siis piirimaade kapital oma olemise, kuna see kapital on ometi palju suurem ja siit võib igale poole anda summasid, mitte üksi sise- vaid ka piirimaadele. Kui aga sarnane lõige juurde pannakse, siis kaotatakse ära piirimaade kapital. Mulle ei ole tõepoolest selge, mispärast sarnane ettepanek on tehtud, arvan, et siin on arusaamatusega tegemist ja ei saa öelda, et see Vene vähemusrahvusele iseäranis kasulik oleks. Sellepärast ei saa sellega nõus olla.

Samuti ei saa komisjoni andmise ettepaneku poolt olla, sest komisjon on asja põhjalikult arutanud, ja kui Riigikogu liikmed ettepanekutega soovivad esineda, siis teevad nad seda Riigikogus, ja minu arvates ei näeks komisjon siin uusi pääseteid.

Siin on vaieldud selle üle, kas peab kaks või kolm ministrit olema kapitali juhatuses. Kui Vabariigi Valitsus sarnasel kujul seaduse esitas ja sinna kolm ministrit ette nägi, siis oli siin põhimõtte järgmine: meil on viisiks, et seadused, mis valitsusele tulevad ja mis rahalise iseloomuga, lähevad kolme ministri komisjoni, ja rahaminister on alati niisuguses komisjonis. Kui nüüd on kolm ministrit ette nähtud kultuurkapitali nõukogus, siis on sellega valitsuse töö tehtud kergemaks, ei ole enam vaja luua erilist komisjoni. Väga austatud härrad! Siin on tegemist suurte summadega, siin tõusevad summad 50 miljoni margani, ja arusaadav, et valitsus sellest huvitatud on, kuidas neid summasid jagatakse. Oli sel alal lahkkelisid, puudus teatav kontakt, aga nüüd, kui kolm ministrit kultuurkapitali nõukogust osa võtab, siis on seega kontakt loodud ja Vabariigi Valitsusel on palju kergem otsustada. Sellepärast toetan Vabariigi Valitsuse ettepanekut selles mõttes, et sinna jääks kolm ministrit.

J. Voiman (stp): Kuna teada ei ole, kas rkl. Tõnissoni ettepanek — seaduseelnõu komisjoni tagasi anda, — vastu võetakse, (A. Anderkopp, tõer: See ripub rahvaerakonnast.) ...sellepärast teen järgmise ettepaneku neil motiividel, millised ma ette kandsin seaduseelnõu esimese lugemise arutamisel, nimelt võtta § 14. järgmiselt: „Kultuurkapitali üldiseks valitsemiseks asutatakse kultuurkapitali nõukogu, mis koosneb haridusministri või tema esitaja juhatusel järgmistest liikmetest:

4 Riigikogu liikmest Riigikogu valimisel, iga sihtkapitali valitsuse juhatuse poolt 1 esitaja ja 3 tuntud kultuuritegelast Vabariigi Valitsuse nimetusel. Kultuurkapitali nõukogu võib üksikute küsimuste selgitamiseks erikomisjone moodustada nii oma liikmete hulgast, kui ka väljaspool nõukogu seisvaist eriteadlasist ja asjatundjaist isikuist.“ Ma tähendan oma ettepaneku juures veel seda, et ma meelega välja jätsin kolm ministrit ja võtsin ainult ettepanekusse haridusministri või tema asemiku, sest ma ei leia otstarbekohase olevat, kui meie üksikutesse komisjonidesse või seaduseelnõudes ettenähtud vastavatesse komisjonidesse määraksime Vabariigi Valitsuse liikmed. Vabariigi Valitsuse liikmed on minu arvates üle koormatud tööga ja sellepärast ei ole otstarbekohane, kui meie igale poole Vabariigi Valitsuse liikmeid määraksime.

H. Martinson (tp): Põhimõttelikult ei ole kultuurkapitali vastu keegi rääkinud. Mis mõtete lahkuminekuid sünnitanud, see on jagamiseviis, ja et jagajaks on nõukogu, siis loomulik, et selle nõukogu koosseisu üle on olnud lahkuminekuid kõige rohkem. Vabariigi Valitsus on nõukogu koosseisu määranud 9 liikme peale. Ajakirjanduses ja mujal on mõtteid avaldatud, et see koosseis olla liiga väike, seal võivad ühele või teisele augu pähe rääkida ja siis võida seal veel rohkem väärnähtusi ette tulla, kui neid siinamaale oli. Ma teen ettepaneku, nõukogu koosseisu tõsta 13 liikme peale. Ühtlasi aitaks see arv kaotada ebausku, et 13 on õnnetu number. Seal oleks 1 valitsuse esindaja — haridusminister, kui esimees. Ma ei saa aru, milleks peaksid seal veel raha- ja põllutööminister olema? Siis tahaksin ma Riigikogule suuremat võimu anda ja sellepärast peaks Riigikogu liikmeid olema nõukogus rohkem. Kultuuritegelasi niisama, siis ei saaks enam keegi etteheiteid teha, et asjatundmatud isikud kultuurkapitali jagavad. Teen ettepaneku, Eesti kultuurkapitali seaduse muutmise seaduses § 14. esimene lause sõnade järele „haridusminister esimehena“ muuta järgmiselt: „6 Riigikogu liiget ja 6 tuntud kultuuritegelast Riigikogu valimisel“.

Võib olla, et see sekeldusi ja tüli sünnitab, kui Riigikogu peab need viimased 6 tegelast valima, võiks ehk ka neid nõukogu ise juurde koopteerida. Ma sarnast ettepanekut küll ei tee, aga ei oleks mul ka midagi selle vastu, kui kultuurkapitali nõukogu nii moodustataks.

O. Liigand (rhv): Minu rühmakaaslane härra Tõnisson tegi läinud koosolekul ettepaneku, anda § 14 komisjoni ümbertöötamiseks selles mõttes, et nõukogu koosseisu muu-

detaks nii, et seal oleks vähem valitsuse esindajaid ja rohkem kultuuritegelasi. Juhtumiseks, kui härra Tõnissoni ettepanek ei peaks läbi minema, teen ma järgmise ettepaneku:

„§ 14. kolmandas ja neljandas reas kustutada sõnad: „kaks ministrit või nende asemikud Vabariigi Valitsuse määramisel“ ja viiendas reas sõnade „3 tuntud kultuuritegelast“ asemele võtta: „5 tuntud kultuuritegelast“, teises reas sõna „haridusminister“ järele juurde lisada sõnad „või tema asemik“, nii et lugeda tuleks: „haridusminister või tema asemik esimehena ja liikmetena“ jne.

Härra haridusminister kõneles, et kontakti mõttes Vabariigi Valitsusega on sisse võetud kolm ministrit. Asjad, mis nõukogus otsustatakse, tulevad niikuinii valitsuse kinnitada ja kontakti alalhoidmiseks Vabariigi Valitsusega oleks küllalt ühest ministrist. (A. Anderkopp, tõer: Ega Vabariigi Valitsus oma mehi ka halvalt hinnata ei tohi, et ühest ei aitagi ja just kolm meest peab olema.) Kontakti mõttes oleks küllalt ühest ministrist. Kui härra Tõnissoni ettepanek vastu ei võeta, siis tuleks hääletamisele minu ettepanek.

P. Baranin (vn): Господа депутаты! Я должен ответить господину министру народного просвещения следующее: Внес я свою поправку не потому, что не знал о существовании особого культурного фонда, а потому, что из этого культурного капитала мы очень мало получаем, — или ровно ничего.

Что касается § 14 в новой редакции, определяющей состав культурного совета, то нужно признать его более совершенным, чем прежний. Я, как представитель русского национального меньшинства, могу сказать, что прежний состав культурного совета для нас является абсолютно неприемлемым. Это был такой самодержавный орган, который с нашими пожеланиями совершенно не считался. Он был глух и нем к нашим нуждам. Это был такой орган, на который никто не мог оказать малейшего влияния, в смысле исправления тех ошибок и несправедливостей, которые им допускались при распределении культурного капитала. (A. Anderkopp, tõer: Õige!)

По этим соображениям всякое изменение в составе культурного совета с нашей стороны может быть только приветствуемо. И чем скорее перестанет существовать этот автономный, как его называли, орган, тем лучше. Я даже не могу понять тех возражений против новой конструкции § 14, определяющего состав

культурного совета. Кто же по этой конструкции входит в культурный совет? — Мы видим: три министра, 4 депутата и три известных культурных деятеля. Здесь налицо — полное отсутствие заинтересованных лиц. Последние могут быть приглашены на заседания для дачи объяснений, без решающего голоса.

Нельзя не признать, что отсутствие в решении вопросов заинтересованных лиц дает гарантию безпристрастности решений.

Если же в подобном случае могут быть допущены какие-нибудь ошибки, у нас остается широкая возможность сказать свое слово, пользуясь этой трибуной, чего совершенно не было при старой конструкции. Поэтому для меня не понятно, против кого мы возражаем в будущем культурном совете? Против ли тех министров, которые выбраны большинством Парламента. Против ли тех депутатов, которые избираются самим Парламентом? Кому же после этого мы можем доверять? Если мы не можем верить тем, которых сами избираем, то, простите, у меня невольно напрашивается вопрос: верим-ли мы сами себе?

Считаю уместным привести здесь фразу, сказанную на прошлом заседании одним из депутатов в споре по настоящему вопросу, — это просто „jonn.“ Я думаю, что „jonn'i pärast“ в этом вопросе спорить не следует. Правда, эти слова были направлены по адресу министра народного просвещения, но я нахожу, что они относятся больше к противникам его.

Если оппозиция возражает против принятия настоящего параграфа по мотивам недоверия к правительству, то надо принять во внимание... (Vahelhüie O. Gustavsoni, stp poolt. — Riigivanem J. Teemant: Küll Teie tulete ka varsti ise siia!) ... что закон принимается на более долгий срок. И может настать такое время, когда у власти будет совсем другое правительство. Тогда упреки мы будем слышать с другой стороны.

Как на один из характерных для нас фактов при обсуждении сего закона я должен указать на следующее: на прошлом заседании депутат Густавсон бросил упрек Правительству с места за ассигнованные два года тому назад 200,000 марок на Печорский монастырь. Если господин Густавсон и его единомышленники до сего времени не могут забыть этого красивого жеста, по всей вероятности, их задевшего, то я, как предста-

витель русского населения за такой жест могу только благодарить Правительство.

Принимая это во внимание, я должен сказать, что русская фракция питает уверенность за более справедливое распределение культурного капитала при той конструкции культурного совета, который предвидень § 14 измененного закона и потому мы будем голосовать за принятие § 14-го без всяких поправок.

Haridusminister J. Lattik: Rkl. Voiman tegi ettepaneku, kutsuda kultuurinõukogusse sihtkapitalide esindajad. See oleks endine kord ja ei teeks asja lihtsamaks, vaid palju keerulisemaks. Kui võtame selle seaduse kava omaks, siis saame alam- ja ülemkoja süsteemi. Sihtkapitalid jäävad ja esitavad omad otsused kultuurinõukogule. Läheb aga läbi härra Voimani ettepanek, ei tee see asja sugugi paremaks, ja sarnasel puhul ei oleks mõtet seadust parandada ega täiendada, vaid sama hea oleks vana juurde jääda. Just raskusi tegi vana seaduseelnõu ja sellepärast on seda tarvis muuta ning ühtlustada. (Vahelhüüded.) Teatud lüli on ju nende vahel olemas, nimelt sihtkapitalide ja nõukogu vahel. Kui teil tarvis on teateid saada ja üksikuid küsimusi selgitada, siis võib alati kutsuda asjatundjaid ja eksperte. Kultuurkapitali nõukogu ei tahagi ilma nendeta vastutust oma peale võtta.

Aruandja L. Raudkepp (lõppsõna): Mis puutub rkl. Tõnissoni ettepanekusse, et § 14 uuesti jälle komisjoni tagasi anda 3-päevalise tähtajaga, siis rääkis selle ettepaneku lõpposa, see on tähtaja vastu rkl. Tallmeister. Kuid rkl. Tallmeister jätkas ikkagi rkl. Tõnissoni ettepaneku toetamist, et § 14 hariduskomisjoni tagasi anda, põhjendades ettepanekut sellega, et õpetajate liit asub sellel seisukohal, et seaduseelnõu tema soovikohaselt parandataks. Pean ütleva, et § 14. ei ole mingisugust ühendust õpetajate liidu soovivaldusega sihtkapitalide asutamise suhtes. See ei ole § 14. vaid § 12. öeldud, et kultuurkapitalist asutatakse sihtkapitalid järgmistele kultuurialadele: 1) kirjandus, 2) helikunst, 3) kujutav kunst, 4) näitekunst, 5) kehakultuur ja 6) ajakirjandus. Selle paragrahvi kolmandas lõikes on öeldud: Kui eeltähendatud sihtkapitalide alusvarad igal alal vähemalt 5 miljoni margani kultuurkapitalist tasutud, siis võib Vabariigi Valitsus käesoleva seaduse alusel sihtkapitale uute kultuurialade jaoks juurde asutada, kui ka olemasolevate kultuurialade sihtkapitalide alusvaru suurendada. Selleks ei tohi aga ära tarvitada üle $\frac{1}{10}$ iga-aastasest kultuurkapitali üldisest sissetulekust.

Ei ole siis mõtet seepärast anda § 14 uuesti arutamiseks hariduskomisjoni. Siis juba oleks otstarbekohasem ettepanek, kogu seadus anda tagasi. Aga see ettepanek lükati läinud koosolekul tagasi.

Mis puutub rkl. Baranini ettepanekusse, siis on teatud pretsedent juba olemas: nimelt Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelnõus oli määratud kultuurkapitali nõukogusse kolm ministrit, nende hulgas haridusminister esimehena ja siis raha- ning põllutööminister. Et just põllutööminister oli mõeldud nõukogu liikmena, selle põhjenduseks oli kavatsus, kas vast ei saaks juurde asutada veel põllumajanduse sihtkapitali, nii et teatud tendents majandusealale juba oli olemas. Aga komisjoni enamus oli niisuguse täienduse vastu, sellepärast jäeti põllutööminister nõukogu koosseisust välja, ning komisjon võttis tema ja rahaministri asemele kaks ministrit. Kui härra Baranin siin tahaks täiendada praegumaksva seaduse § 1. veel ühe uue punktiga, et toetada asutust, mille ülesandeks on piiriäärsete elanikkude majanduseelu tõstmine ja arendamine, siis käiks see põllutööministri ja kaubandus-tööstusministri tegevusepiirkonda, ja põhimõttelikult on komisjon siin juba seisukoha võtnud, et neis suunades seadust mitte laiendada. Nii et komisjoni enamuse seisukohast välja minnes ei saa seda ettepanekut siin sel kujul toetada, kuigi põhimõttelikult selle ettepaneku vastu midagi ei võiks olla.

Mis puutub härra Voimani ettepanekusse, siis oli see ettepanek arutamisel komisjonis, ning komisjoni enamus asus siin eitavale seisukohale.

Lõpuks härra Martinsoni ettepanek, et nõukogu koosseisus oleks 6 Riigikogu liiget ja 6 tuntud kultuuritegelast, oli samuti komisjonis arutamisel. Liikmete arv on siin liiga suur, taheti võtta nõukogusse minimaalarv igast esinduskogust, ja niisugune minimaalarv on 3, sellepärast siis 3 valitsuse esindajat, 3 Riigikogu liiget, — varemalt oli 3, pärast võeti 4 — ja 3 tuntud kultuuritegelast. Komisjon asus liikmete suurendamise suhtes samuti eitavale seisukohale, sellepärast teen komisjoni nimel ettepaneku, vastu võtta § 14 esitatud kujul.

Juhataja **R. Penno**: Korra kohta on ettepanek rkl. Tõnissonilt: „Panen ette, seaduse § 14 uuesti arutamiseks hariduskomisjoni anda, komisjonile seks 3-päevaline tähtaeg määrates.“

Hääletamise korra kohta teatan, et mul on kavatsus kõigepealt hääletada korra kohta tehtud ettepanek, mille vastuvõtmisel langeb ära § 14. kohta esitatud paranduste hääletamine. Edasi tuleks hääletamisele rkl. Baranini

ettepaneku teine osa — § 1 kohta, kuna esimene osa, mis sissejuhatava osa kohta käib, tuleks hääletamisele pärast paragrahvide vastuvõtmist, sest sissejuhatava osa kohta võib tulla veel teisi parandusi. Hääletamisele tuleb rkl. Tõnissoni ettepanek, anda § 14 komisjoni. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 38 häält, vastu 37 häält, erapooletuid — 3, seega on § 14 komisjoni antud.

Hääletamisele tuleb ettepaneku lõpposa kolmepäevalise tähtaja kohta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Baranini ettepanek § 1. kohta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja **L. Raudkepp** (loeb):

§ 15. Kõik sihtkapitalid esitavad oma eelarved ühes tarvilikkude seletustega ja põhjendustega kultuurkapitali nõukogule, kes eelarved ja nende puhul avaldatud protestid läbi vaatab, selgitab toetussummade vajalikkust, teeb neis omalt poolt tarvilikud parandused ja muudatused ja esitab eelarve Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks.

J. Voiman (stp): Teen ettepaneku, § 15. tagasi anda hariduskomisjoni, ja seda kavatsen teha ka järgmiste paragrahvide kohta. (Vahelhüüe keskelt: Parem juba eelnõu arutamine katkestada.) Hea küll, ma teen ettepaneku, käesoleva seaduseelnõu arutamine katkestada.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Seega katkestan eelnõu lugemise. **8. Riigi põlevkivitööstuse põhimäärus** — I kohal ei ole, jääb see päevalugemisel.

9. Riigikassa-tähtede ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seaduse, rahaseaduse ja Eesti panga põhikirja („R. T.“ nr. 48 — 1927. a.) **elluviimise seadus** — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Ch. Kaarna**: Austatud Riigikogu liikmed! Käesolev seadus on ainult vormalise tähtsusega. Nagu juba pealkirjast järeldama peab, ei käsita ta mingisuguseid uusi ülesandeid ega pane kellelegi uusi kohustusi peale, vaid määrab kindlaks mõningad normid, mis on tarvilikud maikuu Riigikogu poolt vastu võetud Riigikassa tähtede

ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seaduse, Rahaseaduse ja Eesti panga põhikirja elluviimisel. Seda esiteks. Teiseks annab käesolev seadus Vabariigi Valitsusele volituse Riigikogu loal tehtud välislaenust 1.000.000 naelsterlingit uuele Eesti pangale üle anda. See küsimus, et üks miljon naelsterlingit välislaenust Eesti pangale üle antakse, on Riigikogu poolt kahel korral täielikult otsustatud: 1) Kui Riigikogu ratifitseeris Genfi protokoll, milles on öeldud, et sellest laenust üks miljon naelsterlingit peab Vabariigi Valitsus üle andma emissiooni pangale ja 2) kui Riigikogu vastu võttis Eesti panga põhikirja, mille § 83. ütleb, et Eesti panga põhikiri hakkab maksma päeval, mil pank kätte saab üks miljon naelsterlingit. Tähendab, see küsimus on täies ulatuses kaks korda otsustatud, ja kui sellest siin veel juttu tehakse, siis ainult sellepärast, et täpsemalt ära määrata korda, kuidas selle summa ülevandmine sünnib. Sisuliselt seisab asi selles, et Vabariigi Valitsusel seniajani puudus volitus summa edasiandmiseks Eesti pangale. Peale selle määrab käesolev eelnõu, et senistes määrustes ja seadustes tarvitusel olevad Eesti raha nimetused — Eesti mark, Eesti kroon, kuldkroon, mõnel pool tarvitusel olevad väärt-kindlad margad j.n.e. — kaotavad oma maksuvuse ja nende asemel tuleb nüüdsest peale igal pool lugeda — kroon ja sent.

Edasi pannakse riigiasutustele ja ka era-, eriti rahaasutustele kohustus peale, et nad peavad oma aastaaruanded kokku seadma uues rahaüksuses, nimelt kroonides. Samuti tulevad arvete saldod raamatutes kroonide peale üle viia.

Lõpuks kaotab käesolev seadus kõik need varemalt antud määrused ja seadused, mis puutuvad riigikassa emissiooni õigusi ja teisi rahakorraldusesse puutuvaid asju.

Rahaasjanduse komisjon ühines Vabariigi Valitsuse seletuskirjas tähendatud motiividega ja ei teinud eelnõus peale mõne väikese redaktsioonilise paranduse mingisuguseid muid muudatusi.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

10. Linnade ja alevite maaga varustamise seadus — I lugemisel.

Maakomisjoni aruandja **V. Vessart:** Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva seaduseelnõuga tahetakse anda kindlam alus nende maade

kohta, mis on tänini antud linnadele ja alevitele 14. aprillil 1920. a. vastuvõetud ajutiste määruste põhjal. Linnad ja alevid on omakorda need maad edasi rentinud lühikese- või pikemaajalise rendilepinguga eraisikutele. Nii-suguseid riigimaid, mis on linna ja alevite administratiiv piirides, on 9.087 tiinu. Praegu on sinna paljud juba hooned peale ehitatud, ja et need maad on välja antud ajutiste määruste põhjal kuni erilise seaduseni, tahab käesolev seaduseelnõu selleks eriseaduseks olla, mille alusel neid maa-alasid korraldatakse. Vastav seaduseelnõu esitati Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule ja Riigikogu poolt on see maakomisjoni antud. Maakomisjon, kus käesolevat seaduseelnõu arutati, tegi omalt poolt teatud muudatusi, mis peajaslikult seisavad selles: Esiteks, valitsuse eelnõus oli maahinna ülemmäär kindlaks määratud. Maakomisjon leidis, et ei ole otstarbekohane maahinna ülemmäära kindlaks määrata, sest linnad ja alevid on väga erinevates tingimustes ja ühine ülemmäär ei kõlba. Ja peeti soovita-vaks ning otstarbekohaseks, et Vabariigi Valitsus võib selle seaduse põhjal antavate erimäärustega ära määrata ülemmäära, samuti ka alammäära ja krundi suuruse. Teiseks oli Vabariigi Valitsuse eelnõus ette nähtud, et neid anti ainult eraomanduseks. Linnade liit soovitas peajaslikult, ja maakomisjoni enamus leidis, et otstarbekohane on, kui neid maid ei anta üksi eraomanduseks, vaid ka põliseks pidamiseks obroki alusel. Kui tulevikus võivad maahinnad muutuda, et siis ei oleks eraomandus, vaid et maad oleksid kasutada pika aja peale põlise pidamise õigusega. Seda ei määra aga ära maasaaja, vaid linna- või alevivolikogu, missugused maad võidakse anda eraomanduseks, või mis põlise pidamise õigusega.

Maa hinna kohta ühines maakomisjon Vabariigi Valitsuse ettepanekuga, et tulud, mis neist maadest saadakse, jagatakse ära järgmiselt: 25% linna või alevi omavalitsuse kulude katteks eelarve korras, 35% linna või alevi korteriolude parandamiseks ja 40% asundusekapitali arvele tasuks antud maade eest.

Need olid muudatused, mis maakomisjon selles eelnõus tegi, ja maakomisjon esitab linnade ja alevite maagavarustamise seaduse Riigikogule vastuvõtmiseks. Teen ettepaneku, see seaduseelnõu vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Riigikogu asub vahelejäanud päevakorrapunkt 3. arutamisele: „Ühisus Tartu eks-

porttapamajale“ riikliku laenu andmise seadus
— rahaasjanduse komisjoni ettepanek. Raha-
asjanduse komisjoni aruandja on rkl. Tonkman.
(O. Gustavson, stp: Jäljeta kadunud.
Vahelhüüe pahemalt poolt: Teda olla
veesaabastes nähtud.) Aruandja puudu-

misel ei saa seda päevakorra-punkti arutada.
(O. Gustavson, stp: Komisjoni esime-
hed ka kadunud, see on üks komplott.)

Päevakord on läbi, lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 18.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund.**

Abiesimees **R. Penno.**

Sekretär **M. Juhkam.**

